

ВПЛИВ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ (1991 – 2019 рр.)

Іванчик Мирослава МIRONІВНА

головний спеціаліст департаменту економічного розвитку
і торгівлі Закарпатської обласної державної адміністрації
E-mail: ivantsykmm@gmail.com

У статті досліджується тема сучасного економічного становища України через призму історичної ретроспективи еміграції українців після проголошення незалежності. Стаття розкриває зміст поняття «міграція», «мігрант» та «еміграція», що дало змогу визначити проблематику розбіжності у підрахунку кількості емігрантів. Автор ставить собі за мету з'ясувати причини еміграційних процесів після проголошення незалежності та закладення ними основ для економічного та соціального добробуту держави. У статті досліджуються характерні ознаки четвертої хвилі емігрантів. На основі вивчення історичних процесів встановлено мотиви виїзду українців за кордон. Четверта хвиля емігрантів, стикаючись з економічною скрутою перехідного періоду, вирішує виїхати на заробітки. Масовість виїзду призводить до зникнення цілих сіл, адже мешканці не завжди бажають повернутися додому. Особливу увагу приділено становищу молоді, її перспективам в Україні. Основною мотивацією у бажанні поїхати за кордон є вищий рівень життя в інших країнах, можливості реалізувати себе молодому поколінню або заробити на проживання сімей. Значна увага автором приділяється якості фахівцям, що обирають виїзд, більшість з яких є людьми з вищою освітою – науковці, лікарі, вчителі, що призводить до зниження рівня інтелектуального потенціалу України, а в подальшому ще більше відставання у розвитку від інших держав. На підставі аналізу різних соціологічних досліджень, автором простежується безпрецедентна кількість бажаючих полишити Україну. Основну увагу в роботі автор акцентує на необхідності розробки дієвої програми підтримки закордонних українців, налагодження контактів та можливості залучати інвестиції діаспори для розвитку економіки держави. Наявність діаспори дозволяє бути сильним гравцем на міжнародній арені – бути присутнім в інформаційному, культурному, політичному та економічному просторах країн-реципієнтів. Робота має міждисциплінарний характер, написана на стику історії, соціології та економіки, що дозволяє використовувати комплексний підхід для розуміння проблематики. Автор приходять до висновку, що вже сьогодні Україна гостро відчуває брак високоякісних спеціалістів, особливо, в умовах пандемії, потерпає медицина. Така ж ситуація відбувається з формуванням інтелектуальної, політичної еліт, лідерами думок, адже рівень професіоналізму невпинно падає, цінні кадри продовжують емігрувати, що безперечно, приведе до гальмування розвитку держави. В той же час, країни-реципієнти впроваджують привабливі умови для іммігрантів, мають можливість вибирати їх за якісною характеристикою, що дасть свіже вливання в економіку країни та ріст ВВП.

Ключові слова: еміграція, міграція українського населення, етапи еміграції, діаспора, людські ресурси, мотиваційна політика, інтелектуальна міграція, «відплив інтелекту».

Постановка проблеми. Міграція після проголошення незалежності заклала основи для подальшого формування українського суспільства, бачення на прогрес держави, економічно-соціальний розвиток сучасної України. Розробка та впровадження іншими державами програм по кількісному та якісному залученню іммігрантів, які дозволяють отримувати якісний людський капітал, в той час як Україна його втрачає, тим самим нівелює можливості свого успішного майбутнього розвитку. Для зменшення емігрантів потрібно усунути першочергові причини виїзду громадян з держави, адже кількість людей, що виїжджає з країни показує її добробут та рівень життя. Якщо громадяни України будуть впевнені у забезпеченні своїх основних прав та свобод, відчутті стабільності у «завтрашньому дні» навряд чи вони залишать з держави. Створення мотиваційної політики по відношенню до емігрантів, діаспори, залучення грошових переказів до банківської системи можуть допомогти Україні

збільшити золотовалютні резерви, отримати перейнятий досвід емігрантами у різних сферах життя, що дозволить застосовувати їх у соціальних проектах в Україні, якісно покращити віддачу від праці. Саме діаспора є провідником іноземного капіталу в країну. Якщо ж Україна цього не зробить, то вона знову і знову втрачатиме свій інтелектуальний стратегічний ресурс, що в майбутньому збитки економіці не можна буде компенсувати жодними грошовими переказами заробітчан додому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми еміграції досліджували ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, проте є невелика кількість праць про вплив еміграційних процесів на закладення основ для подальшого розвитку держави, формування інтелектуального потенціалу населення. Основні аспекти міграційних процесів висвітлювали С. В. Віднянський [Віднянський, 1993], С. О. Мосьондз [Мосьондз, 2005], І. В. Рой [Рой, 2010], Є. Прохо-

ренко [Прохоренко, 2010], В. М. Нижник [Нижник, 2009], М. Прус [Прус, 2018]. Зокрема, слід відзначити А. Гайдуцького [Гайдуцький, 2017, 2018, 2019а, 2019б], який у своїх працях комплексно розкриває важливість грошових трансфертів мігрантів для економіки України, стратегії повернення українців та імміграційні програми країн-реципієнтів.

Автор використовує наукові та публіцистичні статті, опубліковані в спеціалізованих збірниках та періодичних виданнях «Дзеркало тижня», «Голос Америки», «Разумков Центр» та ін. В матеріалах видань подається опис перебігу подій, дається різнобічна оцінка еміграційного руху та надаються точні статистичні дані, що допомогло при написанні роботи.

Метою дослідження є комплексний аналіз еміграційних процесів після проголошення незалежності України, мотивом якої було покращення якості життя емігрантів та породження таких явищ заробітчанства, «відтоку мізків» та вплив їх на сучасне становище економіки, якості людських ресурсів.

Відповідно до визначеної мети поставлено наступні **завдання**:

- проаналізувати поняття «емігрант» та дослідити еміграційні процеси українців після проголошення незалежності, виявити причини еміграційних процесів;
- оцінити соціально-економічні наслідки еміграції на сьогодення України;
- визначити основні заходи щодо стратегії повернення чи покращення відносин з діаспорою.

Матеріали засобів масової інформації, аналіз статистичних даних, законодавства, досліджень та опитувань дозволяють якісно дослідити сучасний стан та перспективи міграційних процесів українського населення та складають емпіричну базу статті. Для досконалого вивчення і дослідження теми, використовувалися загальнонаукові **методи** аналізу, методи контент-аналізу інформаційних джерел, історичний, порівняльний та структурний підходи. Брався до уваги системний підхід для вивчення політичних і соціально-економічних явищ у розвитку та взаємозв'язках, порівняльно-історичний та історико-хронологічний методи.

Виклад основного матеріалу. Міграція населення – один із складних суспільних процесів, тісно пов'язаний з економічними, політичними й іншими змінами в суспільстві. Міграція, як процес переселення народів, існувала завжди, з початку виникнення людства. Проте явище, коли миттєво змінюють своє постійне місце проживання одночасно мільйони людей, виникло у ХХ ст. з початком світових воєн, поглибленням нерівномірності рівня життя населення в різних країнах світу. Відповідно до визначення ООН, поняття «мігрант» включає і людей, які виїжджають на постійне місце проживання в іншу державу, і з метою навчання, праці, у пошуках притулку та біженців. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури дає визначення «мігранта» як людини, що проживає

не в країні свого народження (постійно або тимчасово) і набула соціальних зв'язків саме у місці свого проживання. Визначальним є добровільність намірів зміни країни проживання. Тобто, на відміну від визначення ООН, ЮНЕСКО не включає в поняття «мігрант» біженців, або осіб, які примусово покинули свою рідну країну. Міжнародна організація праці дає спеціалізоване визначення мігранта як людини, що перетинає кордон з метою праці в іншій країні. В результаті, визначення поняття «емігрант» зводиться до громадянина, який покинув країну свого громадянства, чи проживання і виїхав на постійне проживання до іншої держави.

Кардинальні зміни, що відбуваються в сучасному світі, створення і приєднання різних держав до міжнародних пактів та прав людини відкривають більш широкі можливості для еміграції. Щоб регулювати процеси, пов'язані з міжнародними переміщеннями, кожна країна розробляє власну міграційну політику. Розробка та імплементація такої політики для уникнення правових колізій потребує узгодження за міжнародними зобов'язаннями та стратегією внутрішньодержавної політики, гнучкості у реагуванні на збільшення міграційних потоків, глобалізацію світової економіки та розвиток інтеграційних процесів.

Декларативний характер більшості програм у сфері реалізації міграційної політики, зatoryжний процес прийняття проектів законів, недоліки нормативно-правового забезпечення та заповітованість регулювання міграційних процесів в Україні поглиблюють деструктивні процеси в суспільстві та можуть призвести до подальшого відтоку високо квалітованих кадрів та притоку більш низькоквалітованої робочої сили з інших країн.

Після проголошення незалежності, Україна приєдналася до світових міграційних процесів. Відкриття кордонів дало українцям можливість виїжджати на заробітки з метою підвищення рівня свого життя. Це спричинило зростання відтоку робочої сили, що сьогодні формує основу кадрової кризи. Проте міграційні процеси породили такі явища як нелегальна зайнятість українців за кордоном, торгівля людьми (продаж жінок у сексуальне рабство), невивплати заробітної платні від недобросовісних роботодавців, втрата трудового стажу при розрахунку пенсії.

За даними останнього перепису населення в УРСР, у 1989 р. проживало більше 51 мільйона осіб [Чисельність населення, 1989]. Згідно першого Всеукраїнського перепису населення 2001 р., кількість осіб становила більше 48 мільйонів [Державний, 2001]. За даними Державної служби статистики України, станом на 1 березня 2020 р., його кількість скоротилась до майже 42 мільйонів [Державна служба статистики, 2020]. Аналізуючи дані Державної служби статистики України, отримуємо позитивний міграційний приріст, адже протягом останніх 12 років кількість іммігрантів переважають.

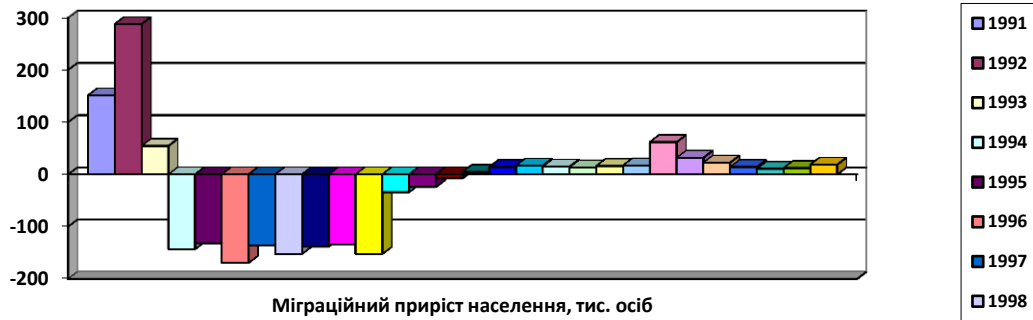

Рис. 1.

[Державна служба статистики України. Населення, 1990 – 2017]

Проте, за даними ООН, наша держава знаходиться в десятці лідерів за кількістю емігрантів, яка продовжує зростати [International migrant stock, 2017]. Так, з 1990 р. по 2017 р. кількість українських

трудомих мігрантів за походженням коливається в межах 5 млн. осіб (Рис. 2.) [International Migration Report, 2017].

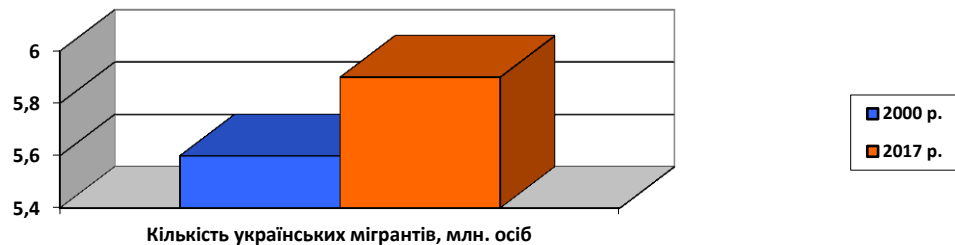

Рис. 2

[International Migration Report, 2017]

Четверта хвиля еміграції розпочалася у 1990 рр., але виток її починаються ще з 1980-х рр. (початок горбачовської перебудови), коли чимало українців, їдучи відвідати родичів у Канаді, там і залишились, в подальшому декларуючи себе біженцями.

Розпад СРСР, перехідний період, безробіття, важкі 90-ті стали основним мотивом для українців шукати краще життя, їхати на заробітки, особливо це стосується західної частини України. Близько 7–8 млн. українських заробітчани виїхали до Росії, країни Америки, Європи та Азії. Частина з них вже не повернулася в Україну.

З України виїжджають здебільшого вчені, висококваліфіковані робітники, переважно люди молодшого та середнього віку. Так за роки незалежності Україна втратила близько третини свого наукового потенціалу і продовжує його втрачати. Вже у 1991 – 1995 рр. Україну залишили 313 докторів наук, з них до США виїхало 105 осіб, Ізраїлю – 34, Росії – 115, Німеччині – 10, Польщі – 9. З 1996 по 2014 рр. з України на постійне місце проживання за кордон виїхало 1781 науковець, серед яких 1436 кандидатів і 345 докторів наук [Полковниченко, 2016]. В основному, четверту хвилю міграції складають люди з вищою освітою або технічною спеціальністю, є конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці й через знання англійської мови.

Втрата фахівців вищого рівня кваліфікації свідчить про суттєву втрату інтелектуального потенціалу країни – рушія економічного розвитку.

Погіршуються якісні характеристики трудових ресурсів, держава втрачає спеціалістів, на підготовку та розвиток яких сама і виділила кошти. Конкурентоспроможність країни знижується «завдяки» «відтоку мізків», зниження інтелектуального рівня населення, що є потенційною загрозою для розвитку майбутнього покоління, яке в подальшому буде формувати політичну та інтелектуальну еліту суспільства. Гальмується розвиток окремих галузей національної економіки держави, та і розвиток економіки взагалі, посилюється відставання країни на міжнародній арені. Проблема «відтоку мізків» полягає не стільки у кількості, скільки у якості й значенні емігрантів. Еміграція одного провідного фахівця може паралізувати роботу цілого колективу. Країна-донор отримує не тільки втрату фахівця, а й повинна готувати заміну, що покладає додаткове фінансове навантаження, в той час як країна-реципієнт заощаджує кошти, а молоді працівники дефіцитних професій здатні активізувати економічну діяльність і створювати нові можливості для надходження в бюджет.

Українська економіка орієнтована на експорт сировини, а не на вироблення високотехнологічної продукції. Приватний та державний сектори економіки утримуються інвестувати в довгострокові наукові проекти, дорогі розробки, що не дозволяє вийти Україні на світовий ринок науково-технологічних розробок та залишає невикористаним інтелектуальний потенціал держави. Відсутність

підтримки у просуванні саме української наукової продукції, соціальні та психологічні перешкоди вливання у західне наукове співтовариство, новий вимір ділових, культурних та людських відносин не дозволяє українським вченим вийти на висококонкурентний світовий ринок високотехнологічної продукції, в той час як винаходи, розробки українських вчених слугують для розвитку економіки інших країн.

Четверту хвилю української еміграції в основному поділяють на дві основні групи: заробітчани та ті, хто взяли громадянство країни-реципієнта. Перші планують заробити стартовий капітал на майбутнє: для відкриття власної справи на Батьківщині, для здобуття дітьми освіти. Вони не продають будинків, адже бажають повернутися. Зазвичай, дітей залишають вдома, щоб здобули освіту. Інші ж прагнуть влитись до іншої культури, стати німцями, іспанцями, канадцами, забути українські корені. Це зазвичай розчаровані громадяни.

За даними різних досліджень, близько 25 % трудових емігрантів ніколи не повернуться на Батьківщину. Крім того, поширеним стало явище виїзду на заробітки цілих сімей, а то й поселень (яскравим прикладом є Закарпатська, Чернівецька та Житомирська області). Згідно з неофіційними даними, за підрахунками експертів, тільки у 2017 р. Україну покинуло більше мільйона чоловік. Ще 100 тисяч щомісяця перетинає кордон для роботи. Найбільше українців працює в Польщі – 506,5 тис. осіб. Росію вибрали 342,4 тис. українців [Стале, 2019, с. 80], враховуючи можливість жителям окупованих районів Донбасу отримати російський паспорт за спрощеною процедурою. Тільки за перші два роки після окупації українських територій, громадянство Росії отримали 300 000 українців, і це без урахування Криму. Сьогодні серед емігрантів спостерігається повторна еміграція з країн з нижчим у країні з вищим життєвим рівнем.

В загальному, еміграцію після проголошення незалежності України, можна поділити на кілька етапів: 1990-ті – трудові емігранти, на яких вплинули структурні трансформації державності, зростання безробіття, перехід до ринкової економіки, бажання покращити свій матеріальний стан, потреба комфорту (придбання машини, житла, побутової техніки); 2000 р. – і по сьогодні – освітні емігранти, студенти іноземних вишів (за даними ЮНЕСКО, 2000 – 2012 рр. – 37 тисяч осіб, за даними аналітичного центру CEDOS у 2013 – 2014 рр. – 47 724 осіб [Міграція, 2016, с. 15]), а 2016 – 2017 рр. – вже 77 424 студентів) [Стадний, 2019]; 2008 – 2012 рр. – еміграція дещо знизилась у зв'язку з глобальною економічною кризою; новим витком еміграційних процесів став безвізовий режим з країнами Європи у 2017 р., що дозволив на 9 % скоротити рівень безробітних (309 тисяч) і збільшив загальний рівень заробітної плати в Україні [Безвіз, 2017], та виїзд українців на заробітки.

Спочатку діаспора не очікувала байдужості до рідної мови, традицій, культури. Сьогодні ж представники нового покоління починають працювати у сферах науки, культури, бізнесу, спорту,

релігії, знаходять себе та вносять свій вклад у культурне життя українців за кордоном, що дає надію на існування українства за кордоном у ХХІ ст.

Діаспора українців має потенціал стати вагомим фактором впливу, інструментом реалізації зовнішньої політики в геополітичному просторі через підтримку позитивного іміджу держави, присутності в економічному, культурному та інформаційному просторах країн-реципієнтів. Крім того, це дозволить залучати зарубіжних українців до вирішення внутрішніх проблем держави.

Замість створення ілюзійних ідей повернення українців додому, українська держава повинна дбати про своїх громадян за кордоном, адже це, з одного боку, дасть відчуття впевненості та налагодить взаємодію з державою-реципієнтом, дозволить лобювати українські інтереси за кордоном, з іншого – стимулює прагнення українців розвивати культурні зв'язки, зберігати свою етнічну ідентичність та залишатись частиною України. Діаспора завжди робила і продовжує робити великий внесок для розвитку, поширення знань про Україну. Державі потрібно більше проводити культурно-освітніх, інформаційних, іміджевих проектів, що мають не лише декларативний характер, адже бачимо, що виїзд українців не зупинить навіть коронавірусна інфекція.

Погіршення умов життя, втрата купівельної спроможності провокує зростання еміграційних потоків. Як наслідок, отримуємо зменшення кількості населення (не тільки смертність цьому сприяє) та зниження суспільного інтелекту.

Після 2008 р. (світова економічна криза), засоби масової інформації заговорили про соціологічні дослідження серед української молоді, і, за результатами яких, виокремлювалась п'ята хвиля еміграції – еміграція молодих людей. Дослідники повідомили, що більше шістдесят відсотків представників української молоді, здебільшого студентів, хотіли б в той чи інший спосіб покинути Україну. Як зазначає науковий консультант з соціальних та гуманітарних питань Центру Разумкова Людмила Шангіна [Шангіна, 2017], молодь залишає Україну не тому, що роботи нема, а тому, що відсутнє робоче місце, що дає перспективи кар'єрного росту, розвитку та конкурентоспроможну заробітну платню. Вкладаючи сили у здобуття професії лікаря, вчителя, науковця, молода людина не знаходить якісного робочого місця і, відповідно, вирішує спробувати себе в іншій державі. Робота, яка потребує вищої освіти, знецінена. Заробітна плата працівників саме цих сфер є невеликою, а перспективи пенсійного забезпечення мінімальні.

В той же час, якість освіти, за умови непотрібності висококваліфікованих працівників, знижується, а сама освітня система уражена корупцією: процвітає грошовий захист дипломів, написання бакалаврських, магістерських та курсових робіт. В результаті, бажання отримати вищу освіту втрачається.

Протягом 2014 – 2016 рр. заробітчани починають забирати неповнолітніх дітей, подають документи на возз'єднання сімей, набуває масовості освітня еміграція молоді з метою вступу у вищі навчальні

заклади, після чого, зазвичай, не повертається, щоб реалізувати себе в своїй державі. За даними опитувань 2017 р, близько 54 % респондентів налаштовані на еміграцію [Соціологічна, 2017].

Звичайно, виїдуть не всі, але сам факт, що така кількість молодих людей хоче виїхати з країни – серйозна проблема, особливо, враховуючи, що більшість потенційних емігрантів – люди з вищою освітою. У такий спосіб молодь заявляє, що не бачить перспектив розвитку ні для себе, ні для країни. Найчастіше серед причин, які спонукають респондентів думати про еміграцію, лідирують надії на кращі умови життя (64 %). Мотивацією праці за кордоном, відповідно до результатів опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у вересні 2017 р., респонденти називали вищий рівень зарплати – 72 %. І лише 7 % причиною вказували можливість відкриття власної справи в подальшому на Батьківщині та отримання досвіду за кордоном [Соціологічна, 2017].

Аналізуючи дослідження в розрізі віку, освіти та забезпеченості, доходимо до висновку, що чим молодші респонденти (в нашому випадку від 18 років), чим вищий їх рівень освіти, чим більше вони забезпечені, тим більше серед них тих, хто хотів би, щоб їх діти або внуки навчалися за кордоном. Особливо такі настрої в Західній та Центральній частинах України.

На сьогодні з майже 40 тис. українських студентів, які навчаються в Польщі, лише 5–10 % хочуть повернутися в Україну. Решта бажає продовжити навчання чи проживання у Польщі, їхати далі на Захід [Посол, 2018]. Більше того, наші «польські» заробітчани займають друге місце серед людей, які впливають на економіку Польщі, випереджаючи навіть Анджея Дуду, а місцеві ЗМІ занепокоєні, що люди з вищою освітою працюють нижче своєї кваліфікації та людський потенціал не використовується на повну. В той же час польські роботодавці б'ють на сполох через відкриття німецького ринку праці, що забере в них майже 59 % українців [Українсу, 2019] та матиме негативний вплив на зростання ВВП країни.

За дослідженням газети «Дзеркало тижня. Україна» та Київського міжнародного інституту соціології у 2018 р., 25 % респондентів на запитання "Чи вірите ви, що Україна як незалежна держава стане на ноги?" відповіли, що заперечують можливість такого сценарію в осяжному майбутньому. Це – друга за популярністю відповідь. Тих, хто очікує незворотних позитивних змін у найближчі 10–15 років, більше – 40,4 %. У меншості оптимісти, переконані, що все налагодиться років за п'ять, – 16,1 % [Мостова, Рахманін, 2018]. З 25 % респондентів, хто не бачить розвитку України, 63,8 % готові залишити Україну назавжди.

З наближенням виборів кандидати вдаються до популізму «повернемо українців додому», що звучить щонайменше парадоксально, адже мотивації повернутися додому так і немає. Немає дієвих державних програм, які б допомагали українцям адаптуватися в Україні після років еміграції.

Вони й не потрібні, ніхто і не зацікавлений у їх розробці, адже сьогодні саме заробітчани рятують економіку України. Близько 10–15 млрд. дол. щорічно українці накопичують за кордоном. Майже чотири роки поспіль завдяки грошовим переказам вдається зводити платіжний баланс України з його профіцитом і саме завдяки зростанню обсягів переказів було збільшене й зведене сальдо платіжного балансу з 0,8 млрд дол. США у 2015 р. до 2,9 млрд у 2018 р. [Гайдуцький, 2019а]. Очевидно, що саме від грошових переказів заробітчани залежить стабільність валютного курсу, зростання золотовалютних резервів, розвиток усіх секторів економіки, перш за все будівництва та роздрібної торгівлі [Гайдуцький, 2019а].

В той же час Україна входить в групу країн з доходом нижче середнього, а це 47 країн зі схожими макроекономічними показниками, такі як низький рівень впливу іноземних інвестицій, діаспора, емігранти та дефіцит торговельного балансу.

Проблему міграції не можна вирішити, повертаючи емігрантів додому. Міграційні процеси відбувались, відбуваються і будуть відбуватися, це є невід'ємною умовою сучасного глобалізованого світу. Щоб зменшити еміграцію, потрібно усунути першочергові причини виїзду громадян з держави – економічні та соціальні, адже кількість людей, що виїжджає з країни показує її добробут та рівень життя. Україна повинна перестати бути країною, де потреба давати хабарі супроводжує людину від пологового будинку аж до цвинтаря. Молодь повинна знайти і реалізувати себе в рідній країні, а сучасна політична та економічна ситуація лише вказує на безперспективність подальшого існування в Україні. Якщо громадяни України будуть впевнені у забезпечення своїх основних прав та свобод, навряд чи вони виїдуть з держави в країни, де все це гарантується і, що основне, дотримується. Невідкладною є потреба створення якісних робочих місць із задовільними умовами праці та купівельноспроможною заробітною платою, адже за ті ж самі гроші купівельна спроможність в Чехії набагато більша, ніж в Україні.

Створення мотиваційної політики для грошових переказів та інвестицій, а саме сприяння залучень доходів і заощаджень додому, введення в банківську систему, не тримання «вдома у банці», а здійснення руху грошей може призвести до збільшення золотовалютного фонду країни як це сталося в Південній Кореї, Туреччині, Ізраїлі, Індії, Філіппінах, Єгипті, Бангладеш. Діаспора є тим провідником іноземного капіталу, який «підтягує» іноземних інвесторів. Починаючи з переказів споживчого характеру, з часом діаспора сама інвестує гроші в країну [Гайдуцький, 2019b]. Мотивація – головний елемент інвестувань. Реалізація мрій, які плекались роками, участь у проєктах на історичній батьківщині – мотивація українського емігранта. Обсяг приватних переказів є основним джерелом для наповнення резервів, покращення платіжного балансу, адже ресурси, які приходять від заробітчани чи ще з якихось джерел, перевищують обсяг прямих іноземних інвестицій. Реалізація такої стратегії дозволить

отримати більший ефект зростання економіки, ніж запуск ринку землі, лібералізація казино й багатьох інших фантомних проєктів [Гайдуцький, 2019b].

Висновки. За роки незалежності, за різними даними, з 1991 р. Україну покинули близько 8 мільйонів українців, більше 3 млн. осіб постійно працюють за кордоном, ще 9 млн. осіб щорічно їздять на сезонні роботи, проте офіційна статистика, прикордонна служба, Мінсоцполітики, міжнародні організації, такі як ООН, ЮНЕСКО, МОМ, різні соціологічні дослідження колосально різняться у показниках через різні методи підрахунку. Загалом, якщо держава не виправить ситуацію на краще, то Україна втрачатиме свій інтелектуальний стратегічний ресурс. Для економіки країни втрату не компенсують жодні грошові перекази додому. Наукові розробки, винаходи, здобуті кращі практики наших співвітчизників повинні слугувати розвитку України, але ми їх втрачаємо. Цінні кадри емігрують і вже не повертаються – вони розвивають економіку країн-реципієнтів.

Більшість розвинених країн створюють потужну систему залучення, відбору та утримання іноземних емігрантів, де створюють цілі національні програми по залученню нових іммігрантів (США, Канада,

Німеччина, Чехія, Австралія, Польща). На зміну проблемі зайнятості трудових ресурсів України, хоча навіть в додаток, прийшла проблема дефіциту кваліфікованої робочої сили і потреба в імміграції. За наших співвітчизників розгортається справжня боротьба на європейському ринку праці, а вдома вони не потрібні. Режим карантину у світі зараз вніс свої корективи, але, на жаль, не зважаючи на труднощі виїзду за кордон з України (недосконалість законодавства, висока вартість транспортних послуг, моральні, психологічні, побутові, економічні втрати під час адаптації, COVID-19), стимулюючі фактори еміграції діють сильніше, ніж фактори стримування. Для України це буде мати катастрофічні наслідки, адже рівень професіоналізму невпинно падає. Не буде розвитку економіки, не буде компетентної робочої сили, медиків, вчителів, підприємців. На тлі зниження якості людських ресурсів, нас чекає гальмування у розвитку, занепад, варіант існування лише в межах сировинного приросту та майданчика для міжнародної гри сильних гравців світу. Необхідно усвідомити важливість спільної роботи на майбутнє країни, за існування якої, потрібно ще поборотися.

Список використаних джерел

- Українці doceniają pracę w Polsce, ale... «59 proc. przyznaje, że wyjedzie, gdy otworzy się dla nich niemiecki rynek», 2019. [Online] Доступно: <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/578675,ukraincy-praca-polska-pieniadze-niemcy.html> (дата звернення: 25.04.2020).
- International migrant stock: The 2017 revision. Department of Economic and Social Affairs, United Nations, 2017. [Online] Доступно: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.asp> (дата звернення: 25.04.2020).
- International Migration Report, 2017. Department of Economic and Social Affairs, United Nations, 2017. [Online] Доступно: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (дата звернення: 25.04.2020).
- Бандурка, О. О., 2002. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів. [Online] Доступно: <http://lawdiss.org.ua/books/213.doc.html> (дата звернення: 25.04.2020).
- Безвіз сприяє трудовій міграції та зростанню платні – уряд, 2017. *BBC NEWS. Україна*. [Online] Доступно: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-42500873> (дата звернення: 28.12.2017).
- Віднянський, С., Петрищев, П., 1993. Політична діяльність закарпатської еміграції в США наприкінці 19-го – на початку 20-го ст. та її вплив на долю рідного краю, *Українська діаспора*, Київ-Чикаго, № 4, с. 11–12.
- Вегеш, М. М., Віднянський, С. В., 1998. *Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918 – 1939)*, Ужгород, 58 с.
- Гайдуцький, А., 2017. Міграноміка XXI століття, *Дзеркало тижня. Україна*. [Online] Доступно: https://dt.ua/macrolevel/migranomika-hhi-stolittya-256261_.html (дата звернення 06.10.2017).
- Гайдуцький, А., 2018. Боротьба за мігрантів. Україні приготуватися, *Дзеркало тижня. Україна*. [Online] Доступно: https://dt.ua/internal/borotba-za-migrantiv-ukrayini-prigotuvatisya-289703_.html (дата звернення: 25.04.2020).
- Гайдуцький, А., 2019а. Герої нашої економіки. Як завдяки українським мігрантам економіка України тримається на плаву, *Дзеркало тижня. Україна*. [Online] Доступно: https://dt.ua/internal/geroyi-nashoyi-ekonomiki-304373_.html (дата звернення: 03.03.2019).
- Гайдуцький, А., 2019б. Стратегія повернення українців, *Дзеркало тижня. Україна*. [Online] Доступно: https://dt.ua/zepovit/strategiya-povernennya-ukrayinciv-334072_.html (дата звернення 26.12.2019).
- Державний комітет статистики України. Всеукраїнський перепис населення, 2001, [Online]. Доступно: <https://2001.ukrcensus.gov.ua> (дата звернення 26.12.2019).
- Державна служба статистики України. Всеукраїнський перепис населення, 1989, [Online]. Доступно: <http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/Saveshow.asp> (дата звернення 26.12.2019).
- Державна служба статистики України. Населення, 1990-2019 [Online]. Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html (дата звернення 26.12.2019).
- Заха, Д., Луке, М., 2020. Кінця-краю не видно: трудова міграція з України може сповільнитися, проте, швидше за все, триватиме. *Vox Ukraine* [Online] Доступно: <https://voxukraine.org/uk/kintsya-kraju-ne-vidno-trudova-migratsiya-z-ukrayini-mozhe-spovilnitsya-rote-shvidshe-za-vse-trivatime/> (дата звернення 11.02.2020).
- За роки незалежності з України виїхало вісім мільйонів осіб – ЗМІ, 2018. *Дзеркало тижня. Україна*. [Online]. Доступно: https://dt.ua/UKRAINE/za-roki-nezalezhnosti-z-ukrayini-viyhalo-visim-milyoniv-osib-zmi-286274_.html?fbclid=IwAR1VHS-oIF6c1tpUJogGb3WhQFHG631ttHjwe0Nq7sQKdSFNBvEv1W_0Y (дата звернення: 25.04.2020).
- Закордонне українство: утвердження української присутності в світі. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Реалізація в Закарпатській області державної політики співпраці із закордонними українцями: стан, проблеми, перспективи*, 2008. М. Ю. Моца, Ужгород: Ліра, 380 с.

- Історія української еміграції: Навчальний посібник*, 1997. Б. Д. Лановик, Київ: Вища школа, 520 с.
- Каспрук, В., 2011. Януковичі провокують «п'яту хвилю» еміграції з України, *Радіо Свобода*. [Online]. Доступно: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/3542233.html> (дата звернення: 31.11.2011).
- Кирей, Р., 2017. Трудова міграція: За кордоном краще, *Урядовий кур'єр* [Online]. Доступно: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/trudova-migraciya-za-kordonom-krashe/> (дата звернення: 26.04.2017).
- Кіпень, В. П., Авксент'єв, М. В., 2011. *Міграційний потенціал України*, Донецьк, 128 с.
- Коротич, О., 2006. Механізм державного управління: проблеми теорії та практичної побудови, *Вісник Національної академії наук України*, №3, с. 79–84.
- Міграційний рух населення у січні-березні 2018 року. [Online]. Доступно: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ds/mr/mr_u/mr0318_u.html (дата звернення: 25.04.2020).
- Міграція в Україні: факти і цифри, 2016, *Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні*. О. Малиновська, Київ: МОМ, с. 32, [Online]. Доступно: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf (дата звернення: 25.04.2020).
- Мостова, Ю., Рахманін, С., 2018. Кровотеча. Чому українці покидають свою країну, *Дзеркало тижня. Україна*. [Online]. Доступно: https://dt.ua/internal/krovotecha-chomu-ukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html (дата звернення: 27.01.2018).
- Мосьондз, С. О., Саїв, С. С., 2005. Становлення державної міграційної політики в Україні, *Право України*, № 11, с. 114–118.
- Нижник, М. В., Найдюк, А. С., 2009. Аналіз теоретичних основ формування трудової міграції населення, *Вісник Хмельницького національного університету*, № 5. [Online]. Доступно: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_5_1/253-256.pdf (дата звернення: 25.04.2020).
- Новий довідник: Історія України*, 4-е видання, змінене і доповнене, 2008. Київ: ТОВ «КАЗКА», 736 с.
- Посол: Лише 5-10% українських студентів у Польщі хочуть повернутися на Батьківщину, *Главлком*, [Online]. Доступно: <https://glavcom.ua/country/society/posol-lishe-5-10-ukrajinskih-studentiv-u-polshchi-hochut-povernutisya-na-batkivshchinu-526333.html> (дата звернення: 09.09.2018).
- Полковниченко, С., Курочка В., 2016. «Відплив умів» з України як загроза національній безпеці. *Проблеми і перспективи економіки та управління* № 4. с. 16–22. [Online]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2016_4_4 (дата звернення: 25.04.2020).
- Прохоренко, Н. Є., 2010. Інтелектуальна міграція: причини та чинники, *Socіonпростір: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*, №1, с. 73–76.
- Прус, М., 2018. Освічені, цілеспрямовані, космополіти. Хто такі «п'ята хвиля української еміграції»? *Голос Америки*. [Online]. Доступно: <https://ukrainian.voanews.com/a/piata-khvylya-ukrainskyh-emihrantiv/4335520.html> (дата звернення: 13.04.2018).
- Рой, В. І., 2010. Міграційні процеси в системі державного регулювання демографічної безпеки України, *вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, [Online]. Доступно: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2011-2/doc/2/08.pdf> (дата звернення: 25.04.2020).
- Соціологічна група «Рейтинг», 2017. Динаміка міграційних настроїв українців. *Рейтинг*. [Online]. Доступно: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_work_092017_press.pdf (дата звернення: 13.10.2017).
- Соболев, Ю., 2011. Радянська спадщина України: національне питання, *Дзеркало тижня. Україна*, №29, с. 15.
- Стадний, С., 2019. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року *CEDOS. Аналітичний центр*. [Online]. Доступно: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> (дата звернення: 25.04.2020).
- Стале ендегенне зростання регіонів України в умовах децентралізації: монографія, 2019. І. З. Сторонянська, Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 501 с. [Online]. Доступно: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190009.pdf> (дата звернення: 25.04.2020).
- Тишук, Т., 2018. Велика міграція: чому ніхто в Україні не знає, скільки громадян виїхало за кордон. [Online]. Доступно: https://voxukraine.org/uk/velika-migratsiya-chomu-nihtu-v-ukrayini-ne-znae-skilki-gromadyan-viyihalo-za-kordon/?fbclid=IwAR0vprj1OoGNiQ5SKI7mmy2xRxFDGM0dxPUwNB8HJD_getCjvnn4Ef-hKo5UE (дата звернення: 14.0.2018).
- Худицький, В., 2011. Камінний хрест ХХІ століття, *Дзеркало тижня. Україна*, №31, с. 16.
- Чисельність населення (за оцінкою) на 1 березня 2020 року та середня чисельність у січні-лютому 2020 року, [Online]. Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ds/kn/kn_u/kn0220_u.html (дата звернення: 25.04.2020).
- Шангіна, Л., 2017. Молоді українці прощаються з Батьківщиною. Назавжди? *Разумков Центр*. [Online]. Доступно: <http://razumkov.org.ua/statti/molodi-ukraintsi-proshchajutsia-z-batkivshchynoiu> (дата звернення: 15.0.2017).

References

- Bandurka, O. O., 2002. *Administrativno-pravove rehuljuvannya mighracijnykh procesiv* [Administrative and legal regulation of migration processes] [Online] Available: <http://lawdiss.org.ua/books/213.doc.html> (in Ukrainian).
- Bezviz spryjaje trudovij mighraciji ta zrostantju platni – urjad*, 2017 [Visa-free travel promotes labor migration and wage growth - the government]. *BBC NEWS. Ukrajina*. [Online] Available: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-42500873> (in Ukrainian).
- Chyseljnistj naseleennja (za ocinkoju) na 1 bereznja 2020 roku ta serednja chyseljnistj u sichni-ljutomu 2020 roku, [Population (estimated) on March 1, 2020 and average in January-February 2020] [Online] Available: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ds/kn/kn_u/kn0220_u.html (in Ukrainian).
- Derzhavna komitet statystyky Ukrainy* [State Statistics Committee of Ukraine], 2001 [online] Available: <https://2001.ukrcensus.gov.ua> (in Ukrainian).
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Naseleennja* [State Statistics Service of Ukraine. Population], 1990-2019 [online] Available: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html (in Ukrainian).
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Vseukrajins'kij perepys naseleennja, 1989* [State Statistics Service of Ukraine. All-Ukrainian Population Census, 1989] [online] Available: <http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/Saveshow.asp> (in Ukrainian).
- Ghajducykj, A., 2017. *Mighranomika XXI stolittja* [21st Century Migronomy], *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajina*, [Online] Available: https://dt.ua/macrolevel/migranomika-hhi-stolittja-256261_.html (in Ukrainian).

- Ghajducykj, A., 2018. *Borotbja za mighrانتiv. Ukrajinu pryghotuvatysja* [Fighting for migrants. Ukraine to prepare] *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajinu*, [Online] Available: https://dt.ua/internal/borotbja-za-migrantiv-ukrayini-prigotuvatisya-289703_.html (in Ukrainian).
- Ghajducykj, A., 2019a. *Gheroji nashoji ekonomiky. Jak zavdjaky ukrajinsjnym mighrantam ekonomika Ukrainy trymajetysja na plavu* [Heroes of our economy. As thanks to Ukrainian migrants, Ukraine's economy is afloat], *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajinu*, [Online] Available: https://dt.ua/internal/geroyi-nashoyi-ekonomiky-304373_.html (in Ukrainian).
- Ghajducykj, A., 2019b. *Strateghija povnennja ukrajinciv* [The strategy of returning Ukrainians], *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajinu*, [Online] Available: https://dt.ua/zeovit/strategiya-povnennja-ukrajinciv-334072_.html (in Ukrainian).
- International migrant stock: The 2017 revision*. Department of Economic and Social Affairs, United Nations, 2017. [Online] Available: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.asp> (in English).
- International Migration Report, 2017. Department of Economic and Social Affairs, United Nations, 2017. [Online] Доступно: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (in English).
- Istorija ukrajinsjkoji emigraciji: Navchalnyj posibnyk* [The History of Ukrainian Emigration: A Textbook], 1997. B. D. Lanovyk, Kyiv: Vyssha shkola, 520 s. (in Ukrainian).
- Kaspruk, V., 2011. *Janukovychi provokujutj «p'jatu khvylju» emigraciji z Ukrainy* [Yanukovich provokes «fifth wave» of emigration from Ukraine], *Radio Svoboda* [Online] Available: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/3542233.htm> (in Ukrainian).
- Khudycykj, V., 2011. *Kaminnyj khrest XXI stolittja* [The fireplace cross of the 21st century], *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajinu*, № 31, s. 16 (in Ukrainian).
- Kipenj, V. P., Avksentjev, M. V., 2011. *Migracijnyj potencial Ukrainy*, [Migration potential of Ukraine] *Donecjk*, s. 128. (in Ukrainian).
- Korotych, O., 2006. *Mekhanizm derzhavnogho upravlinnja: problemy teoriji ta praktychnoji pobudovy* [The mechanism of public administration: problems of theory and practical construction], *Visnyk Nacionalnoji akademiji nauk Ukrainy*, № 3, s. 79–84 (in Ukrainian).
- Kyrej R., 2017. *Trudova mighracija: Za kordonom krashe* [Labor migration: Better abroad], *Urjadovyj kur'jer*, [Online] Available: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/trudova-migracija-za-kordonom-krashe/1> (in Ukrainian).
- Mighracija v Ukrajinu: fakty i cyfry, 2016 bezpeci* [Migration in Ukraine: facts and figures], Mizhnarodna orghanizacija z mighraciji (MOM). Predstavnytvo v Ukrajinu. O. Malynovsja, Kyjiv: MOM, s. 32, [Online] Available: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf (in Ukrainian).
- Migracijnyj rukh naseleennja u sichni-berezni 2018 roku* [Migration of population in January-March 2018], [Online] Available: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ds/mr/mr_u/mr0318_u.html (in Ukrainian).
- Mosjondz, S. O., Sajiv, S. S., 2005. *Stanovlennja derzhavnoji mighracijnoji polityky v Ukrajinu* [Formation of state migration policy in Ukraine], *Pravo Ukrainy*, № 11, s.114-118 (in Ukrainian).
- Mostova Ju., Rakhmanin S., 2018. *Krovotecha. Chomu ukrajinci pokydajutj svoju krajynu* [Bleeding. Why Ukrainians are leaving their country], *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajinu*. [Online] Available: https://dt.ua/internal/krovotecha-chomu-ukrajinci-pokidayut-svoju-krayynu-267394_.html (in Ukrainian).
- Novyj dovidnyk: Istorija Ukrainy, 4-e vydannja, zminene i dopovnene* [New Handbook: History of Ukraine, 4th edition, revised and supplemented], 2008. Kyiv: TOV «KAZKA», 736 s. (in Ukrainian).
- Nyzhnyk, M. V., Najdjuk, A. S., 2009. *Analiz teoretychnykh osnov formuvannja trudovoji mighraciji naseleennja* [Analysis of theoretical bases of formation of labor migration of the population], *Visnyk Khmeljnyckjggho nacionalnogho universytetu*, № 5, [Online] Available: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_5_1/253-256.pdf (in Ukrainian).
- Polkovnychenko, S. O., Kurochka V., 2016. *«Vidplyv umiv» z Ukrainy jak zagroza nacionalnij bezpeci* [The outflow of minds" from Ukraine as a threat to national security]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnja* № 4. s. 16-22, [Online] Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2016_4_4 (in Ukrainian).
- Posol: Lyshe 5–10% ukrajinsjkykh studentiv u Poljszhi khochutj povnennysja na Batjkivshhynu* [Ambassador: Only 5–10% of Ukrainian students in Poland want to return to their homeland], *Ghlavkom*, 2018, [Online] Available: <https://glavkom.ua/country/society/posol-lishe-5-10-ukrajinskih-studentiv-u-poljszhi-hochut-povnennysja-na-batjkivshchynu-526333.html> (in Ukrainian).
- Prokhorenko, N. Je., 2010. *Intelektualna mighracija: prychny ta chynnyky* [Intellectual migration: causes and factors], *Sosioprostrir: mizhdyscyplinarnyj zbirnyk naukovykh pracj z sociologhiji ta socialnoji roboty*, № 1, s. 73–76 (in Ukrainian).
- Prus, M., 2018. *Osvicheni, cilesprjamovani, kosmopolity. Khto taki «p'jata khvylja ukrajinsjkoji emigraciji»?* [Enlightened, purposeful, cosmopolitan. Who are the "fifth wave of Ukrainian emigration"?] *Gholos Ameryky* [Online] Available: <https://ukrainian.voanews.com/a/piata-khvylya-ukrainskyh-emigrantiv/4335520.html> (in Ukrainian).
- Roj, V. I., 2010. *Migracijni procesy v systemi derzhavnogho rehuljuvannja demograhicnoji bezpeky Ukrainy* [Migration processes in the system of state regulation of demographic security of Ukraine], *visnyk Nacionalnoji akademiji derzhavnogho upravlinnja pry Prezydentovi Ukrainy* [Online] Available: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2011-2/doc/2/08.pdf> (in Ukrainian).
- Shanghina, L., 2017. *Molodi ukrajinci proshhajutysja z Batjkivshhynuju. Nazavzhdy?* [Young Ukrainians say goodbye to their homeland. Forever?] *Razumkov Centr* [Online] Available: <http://razumkov.org.ua/statti/molodi-ukraintsi-proshchajutsia-z-batjkivshchynoiu> (in Ukrainian).
- Soboljev, Ju., 2011. *Radjansjka spadshhyna Ukrainy: nacionalne pytannja* [The Soviet heritage of Ukraine: a national issue], *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajinu*, № 29, s.15 (in Ukrainian).
- Stadnyj, Je., 2019. *Ukrajinsjke studentstvo za kordonom: dani do 2017/18 navchalnogho roku* [Ukrainian students abroad: data for the 2017/18 academic year] *CEDOS. Analitichnyj centr*. [Online] Available: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> (in Ukrainian).
- Stale endoghenne zrostantnja rehioniv Ukrainy v umovakh decentralizaciji: monograhija* [Sustainable endogenous growth of regions of Ukraine in the conditions of decentralization: monograph], 2019. I. Z. Storonjansjka, Ljviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhenj imeni M. I. Dolishnjogho NAN Ukrainy, 501 s. [Online] Available: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190009.pdf> (in Ukrainian).
- Tyshhuk, T., 2018. *Velyka mighracija: chomu nikhto v Ukrajinu ne znaje, skiljky ghromadjan vyjikhalo za kordon* [Big migration: why no one in Ukraine knows how many citizens have gone abroad], [Online] Available: <https://voxukraine.org/uk/velika->

migratsiya-chomu-nihtu-v-ukrayini-ne-znaye-skilli-nashih-gromadyan-viyihalo-za-kordon/?fbclid=IwAR0vpj1OoGNiQ5SKI7mmy2xRxFDGMOdxPUwHB8HJDgetCjvnn4Ef-hKo5UE (in Ukrainian).

Ukraińcy doceniają pracę w Polsce, ale... «59 proc. przyznaje, że wyjedzie, gdy otworzy się dla niemieckiego rynek», 2019. [Online] Available: <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/578675,ukraincy-praca-polska-pieniadze-niemcy.html> (in Poland).

Veghesh, M.M., Vidnjanskyj, S.V., 1998. *Krajiny Centraljno-Skhidnoji Jevropy ta ukrajinsjke pytanja (1918-1939)* [Central and Eastern European Countries and the Ukrainian Question (1918 – 1939)], Uzhghorod, 58 s. (in Ukrainian).

Vidnjanskyj, S., Petryshhev, P., 1993. *Politychna dijalnistj zakarpatskoho emigraciji v SShA naprykinci 19-gho - na pochatku 20-gho st. ta jiji vplyv na dolju ridnogho kraju* [Political activity of Transcarpathian emigration to the USA in the late 19th - early 20th centuries. and its impact on the fate of the native land] *Ukrajinsjka diaspora*, Kyjiv-Chykhagho, №4, s. 11–12. (in Ukrainian).

Za roky nezalezhnosti z Ukrajinu vyjikhalo visim miljoniv osib – ZMI [Eight million people have left Ukraine since independence - Media], 2018. *Dzerkalo tyzhnja. Ukrajinu*, [Online] Available: https://dt.ua/UKRAINE/za-roki-nezalezhnosti-z-ukrayini-viyihalo-visim-milyoniv-osib-zmi-286274_.html?fbclid=IwAR1VlIS-oIF6c1tpUQJogGb3WhQFHG631ttHjwe0Nq7sQKdSFNByEv1W_0Y (in Ukrainian).

Zakha, D., Luke, M., 2020. *Kincja-kraju ne vydno: trudova migracija z Ukrajinu mozhe spovilnjnysja, prote, shvydshe za vse, tryvatyme* [The end is not in sight: labor migration from Ukraine may slow down, but is likely to continue] *Vox Ukraine* [Online] Available: <https://voxukraine.org/uk/kintsya-kraju-ne-vidno-trudova-migratsiya-z-ukrayini-mozhe-spovilnitisya-prote-shvidshe-za-vse-trivatime/> (in Ukrainian).

Zakordonne ukrajinstvo: utverzhennja ukrajinskoji prysutnosti v sviti. Materialy mizhnarodnoji nauko-vo-praktychnoji konferenciji «Realizacija v Zakarpatskij oblasti derzhanoji polityky spivpraci iz zakordonnyu ukrajincjamy: stan, problemy, perspektivy» [Overseas Ukrainian: Establishing a Ukrainian Presence in the World. Materials of the international scientific-practical conference "Implementation in the Transcarpathian region of the state policy of cooperation with foreign Ukrainians: state, problems, prospects"], 2008. M. Ju. Moca, Uzhghorod: Lira, 380 s. (in Ukrainian).

SUMMARY

THE IMPACT OF EMIGRATION PROCESSES ON THE MODERN ECONOMIC SITUATION OF UKRAINE (1991 – 2019)

Myroslava Ivantsyk

Chief specialist of the Department of Economic Development and Trade of the Zakarpattia Regional State Administration

The current economic situation of Ukraine through of the historical retrospective of Ukrainian emigration after independence is research in article. The article describes the meaning of "migration", "migrant" and "emigration", which made possible to identify the problem of differences in the number of emigrants. The author aims to find out the reasons of emigration processes after independence and the foundations for the economic and social well-being of the state. The article explores the characteristic features of the Fourth wave of emigrants. Due to basis of historical processes, motives for the departure of Ukrainians abroad were established. The Fourth wave of expatriates, in the face of the economic downturn in transition, decides to go to work abroad. Huge amount of outgoings lead to the disappearance of entire villages, since residents do not always want to return home. Particular attention is paid to the situation of young people and their prospects in Ukraine. The main motivation for wishes to go abroad is a higher standard of living in other countries, the opportunity to the young generation to realize themselves or to earn for families living. The author pays considerable attention to the quality of the experts who choose to travel, most of whom are people with higher education - scientists, doctors, teachers, which leads to the decreasing of the intellectual potential of Ukraine, and in the future even more developmental delays from other countries. Based on the analysis of various sociological studies, the author traces an unprecedented number of people who want to leave Ukraine. The author focuses on need to develop an effective program to support foreign Ukrainians, to establish contacts and to attract diaspora investments for the development of the state's economy. Having a diaspora allow to be a strong player at the international arena - to be present in the information, cultural, political and economic spaces of the recipient countries. The work has a multidisciplinary character, written at the edge of history, sociology and economics, which allows to use a comprehensive approach for understanding the issues. The author concludes that already today Ukraine is acutely lacking of high-quality specialists, especially pandemic shows the medicine suffering. The same situation occurs with the formation of intellectual, political elites, thought leaders, because the level of professionalism is constantly falling, valuable people continue to emigrate, which undoubtedly will slow down the development of the state. At the same time, recipient countries are introducing attractive conditions for immigrants, having the opportunity to choose them by qualitative characteristic, which will give a fresh infusion into the country's economy and GDP growth.

Keywords: emigration, migration of the Ukrainian population, stages of emigration, diaspora, human resources, motivational policy, intellectual migration, «brain drain».